

URSZULA ORDON¹, KATARZYNA SERWATKO²

Kompetencje informatyczne w samoocenie nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej

Evaluation of kindergarten and early school teachers concerning their Information Technology skills

¹ Doktor habilitowany, profesor AJD, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Instytut Edukacji Przedszkolnej i Szkolnej, Polska

² Doktor, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Grodka w Sanoku, Polska

Streszczenie

Autorki poruszają w artykule kwestie związane z kompetencjami informatycznymi i ich samooceną dokonaną przez nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Kompetencje informatyczne tej grupy zawodowej są niezwykle istotne w kontekście oceny kształcenia i uczenia się przez całe życie. Stanowią także istotny element podtrzymywania i rozwoju jakości komunikacji w edukacji na każdym poziomie nauczania.

Słowa kluczowe: nauczyciel, uczeń, edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna, kompetencje informatyczne.

Abstract

In the article the authors bring up issues associated with computer competence and their self-assessment made by teachers of the pre-school and early-school education. Computer competence of this occupational group is unusually significant in the context of evaluation of the education and the learning through the entire life. They also constitute a crucial element of supporting and the development of the quality of the communication in the education on every level of the teaching.

Key words: teacher, pupil, pre-school and early-school education, computer competence.

Wstęp

Gwałtowne i masowe przenikanie technologii infokomunikacyjnych do szkół, uczelni, gospodarstw domowych, miejsc pracy, jak słusznie zauważa L.W. Zacher [2014: 79], spowodowało eliminację wielu tradycyjnych form edukacji, pozyskiwania wiedzy czy też zdolności do podtrzymywania komunikacji międzyludzkiej. Pojawia się w tym kontekście wiele problemów, zagadnień i refleksji przepełnionych częstokroć głosami krytycznymi. Dlaczego krytycz-

nymi? Otóż należy tu, za wspomnianym autorem, wymienić kilka aspektów budzących lub też mających istotny wpływ na zanikanie osobistej komunikacji i umiejętność nawiązywania kontaktów. Na wydatnym miejscu widzimy rażąco wręcz naruszanie prywatności i intymności, powierzchowność relacji w serwisach społecznościowych, agresję, cyberprzemoc i cyberprzestępczość, mobbing i uzależnienie, szczególnie od internetu, telefonów komórkowych, gier komputerowych [Zacher 2014]. Nowe możliwości uczestników sieci „jednocześnie ludzi osłabiają, dzielą i dezorientują; im bardziej są elektronicznie powiązani (interkonektywność), tym bardziej zdają się samotni” [Zacher 2014: 79].

Kompetencje informatyczne w obszarze działań nauczyciela

Współczesny świat otwiera przed młodym człowiekiem wciąż wiele nowych możliwości. Do jego weryfikacji, wydaje się, nauczyciel staje się już mniej potrzebny. Zatem i kompetencje zawodowe nauczycieli nie nadążają za umiejętnościami uczniów. Nowoczesny nauczyciel, jako inicjator i kreator jakościowych przekształceń w szkolnictwie i w społeczeństwie, powinien wyróżniać się kompetentnością, twórczą i aktywną postawą, odpowiedzialnością, a także innymi komponentami profesjonalizmu uzyskiwanymi w procesie przygotowania zawodowego oraz praktycznej działalności pedagogicznej [Ordon 2007: 8]. Nauczyciel współczesnej europejskiej szkoły to „kreator o wszechstronnym działaniu, inspirujący do działania i poszukiwań, uczący otwartości na drugiego człowieka, animator życia wychowawczego i edukacyjnego” [Kucharska 2005: 214]. Od pedagogów wymaga się umiejętności efektywnego przekazu wiedzy i sprawności warunkujących pomyślne funkcjonowanie we współczesnej cywilizacji [Szempruch 2008: 14–17]. Nauczyciele odgrywają znaczną rolę w kształtowaniu osobowości oraz rozwijaniu zdolności interpersonalnych i komunikacyjnych uczniów.

Ważnym komponentem kompetencji zawodowych współczesnego nauczyciela są kompetencje informatyczne. W literaturze przedmiotu definiuje się je jako „umiejętne i krytyczne wykorzystywanie technologii społeczeństwa informacyjnego (TSI) w pracy, rozrywce i porozumiewaniu się. Jako takie, opierają się na podstawowych umiejętnościach w zakresie TIK: wykorzystywania komputerów do uzyskiwania, oceny, przechowywania, tworzenia, prezentowania i wymiany informacji oraz do porozumiewania się i uczestnictwa w sieciach współpracy za pośrednictwem Internetu” [Lewicka-Mroczek, Krajka 2011: 24–25]. Podstawowa wiedza w zakresie kompetencji informatycznych, jak zauważają E. Lewicka-Mroczek i J. Krajka, sprowadza się do rozumienia i znajomości środków technologii społeczeństwa informacyjnego i ich zastosowania w codziennej rzeczywistości (w życiu osobistym i społecznym). Wymienia się edytory tekstu, pocztę elektroniczną, narzędzia sieciowe, umiejętności przechowywania informacji i posługiwania się nimi. Środki te umożliwiają nawet najmłodszym odbiorcom dostęp do różnych źródeł informacji, posługiwanie się słownikami

obrazkowymi i ilustrowanymi encyklopediami czy – jak zauważa M. Szpotowicz – słownikami na nośnikach elektronicznych oraz zasobami internetowymi [<http://www.bc.codn.edu.pl>].

W omawianym kontekście należy podkreślić aspekt rozumienia korzyści (możliwości) oraz potencjalnych zagrożeń związanych z internetem i komunikacją za pośrednictwem mediów elektronicznych [Walat 2015: 191]. Warto zauważyć walory dotyczące rozwijania kreatywności i innowacyjności, ale też świadomości odnośnie do prawdziwości i rzetelności zamieszczanych danych.

Z uwagi na fakt, iż tego rodzaju kompetencje można i kształtuje się już na etapie edukacji wczesnoszkolnej, konieczny staje się wymóg ich posiadania przez nauczycieli przedszkoli i klas I–III. Tworząc nowoczesny model kompetencji zawodowych nauczyciela edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, należy więc uwzględnić kompleks bardzo dziś istotnych umiejętności informatyczno-medialnych. Warunkują one efektywne wykorzystanie najnowszych technologii informacyjnych i umożliwiają sprawne prowadzenie wymiany dorobku, myśli w zakresie międzynarodowym, jak również w kształceniu dyktansowym.

W skład kompetencji informatyczno-medialnych wchodzi umiejętność wykorzystania w procesie edukacyjnym nowoczesnych źródeł informacji, prowadzenia szerokiej wymiany wiedzy naukowej i doświadczeń w skali krajowej i międzynarodowej, nawiązywanie kontaktów ze środowiskami pedagogicznymi, szkolnymi, a także naukowymi w skali krajowej oraz międzynarodowej.

Kompetencje informatyczno-medialne zdaniem B. Majkut-Czarnoty [2003: 83–92] obejmują umiejętność wykorzystania komputera i innego sprzętu technicznego, posługiwania się internetem, opracowywania autorskich programów informatycznych i udostępniania ich w sieci, jak również umiejętność wykorzystania nowoczesnych technologii w procesie projektowania i realizowania własnego rozwoju i organizowania nauki uczniów.

Przeprowadzone badania sondażowe pozwoliły na poznanie opinii nauczycieli na temat własnych kompetencji informatycznych. Badaniom sondażowym poświęconym samoocenie tychże kompetencji poddano 89 nauczycieli przedszkoli i klas I–III zatrudnionych w placówkach województwa śląskiego i podkarpackiego. Badani to w 100% kobiety, które posiadają status nauczyciela dyplomowanego (56,3%) i mianowanego (43,7%). Dokonując diagnozy samooceny kompetencji informatycznych nauczycieli przedszkoli i klas I–III, można wnioskować, iż większość badanych ocenia poziom swoich kompetencji informatycznych dobrze (57,44%). Zaledwie 22,4% dostrzega pewne braki w tym zakresie; osoby te przyznały się do niewystarczających umiejętności informatycznych, uznając poziom własnych kompetencji za przeciętny. Niewielki odsetek badanych (20,16%) bardzo wysoko ocenia własne umiejętności informatyczno-medialne.

Tabela 1. Samoocena kompetencji informatycznych przez nauczycieli przedszkoli i klas I–III

Lp.	Poziom samooceny kompetencji informatycznych określonych przez nauczycieli przedszkoli i klas I–III	Liczba	[%]
1.	Bardzo dobry	18	20,16
2.	Dobry	51	57,44
3.	Przeciętny	20	22,40
4.	Razem	89	100,00

Badane wypowiadały się na temat umiejętności wykorzystania komputera i innego sprzętu technicznego oraz internetu w swojej pracy. Przeważająca część respondentek ocenia tę umiejętność jako dobrą (49,3%), a nawet bardzo dobrą (19,3%). Znacząca grupa sondowanych uważa, iż opanowała tę umiejętność w stopniu przeciętnym (31,4%). Podobnie kształtowały się wypowiedzi dotyczące wykorzystywania nowoczesnych technologii w procesie własnego rozwoju zawodowego; kategorię oceny „dobry” wybrało 41,4% badanych, „przeciętny” – 43,7%, „bardzo dobry” – 14,9%. Niższy stopień samooceny badane przypisały umiejętności opracowywania autorskich programów informatycznych i udostępniania ich w sieci. Bardzo dobrze ocenia tę umiejętność zaledwie 13,4% nauczycieli, dobrze – 34,7%, a przeciętnie – 51,9% badanych. Stosunkowo wysoko ocenione zostały kompetencje w zakresie wykorzystywania komputerów do porozumiewania się i uczestnictwa w sieciach współpracy za pośrednictwem internetu; aż 68,3% osób określa ten rodzaj umiejętności jako bardzo dobry, a 31,7% jako dobry. Programy edukacyjne dla przedszkoli i klas I–III zna dobrze 58,2% respondentek; pozostałe badane określiły tę umiejętność jako przeciętną (41,8%). Prawie wszystkie badane (79,5%) mają świadomość zagrożeń związanych z wykorzystywaniem mediów.

Kompetencje informatyczno-medialne stanowią w świetle uzyskanych wyników dosyć dobrze ukształtowane ogniwo edukacji nauczycielskiej. Niewielki odsetek sondowanych (22,4%) określa poziom tych kompetencji jako przeciętny. Uzyskane wyniki wskazują, iż proces przygotowania zawodowego nauczycieli powinien stać się przedmiotem aktywnych badań, na podstawie których możliwe będzie podjęcie i systematyczne wdrażanie pewnych działań naprawczych. Pożądana jest zatem modernizacja programów przygotowania zawodowego nauczycieli. Należy uruchomić mechanizmy podnoszące poziom kompetencji informatyczno-medialnych, zwłaszcza w zakresie kształtowania umiejętności wykorzystywania komputera i internetu. Niewystarczający poziom tych kompetencji może stanowić istotną barierę ograniczającą włączanie nowoczesnych technologii i środków przekazu wiedzy do procesu edukacyjnego.

Zebrane dane empiryczne potwierdzają konieczność intensywnego kształtowania różnych rodzajów kompetencji u nauczycieli, opracowywania stosownych

zajęć praktycznych, warsztatowych oraz teoretycznych, dokonania kompleksowej modyfikacji kształcenia i doskonalenia zawodowego w wyznaczonych kierunkach (popularyzowanie nowoczesnych technologii informacyjnych, poszerzenie wymiaru zajęć informatycznych, warsztatowych). Kompetencje informatyczne wiążą się z odpowiedzialną postawą w sferze korzystania z technologii społeczeństwa informacyjnego; właściwie wykorzystane mogą stać się podstawą sukcesów edukacyjnych człowieka.

Podsumowanie

Współczesny świat zmienia się w niespotykanym szybkim tempie, a technologie informacyjne stają się nieodłącznym elementem otaczającej rzeczywistości, zatem głównym celem szkoły jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Znajduje to odzwierciedlenie w ogólnych zadaniach szkoły zapisanych w podstawie programowej kształcenia ogólnego. Współczesna szkoła podejmuje wiele wysiłków, aby przygotować uczniów do radzenia sobie w świecie technologii, odnalezienia się w społeczeństwie informacyjnym.

Wykorzystanie multimediów elektronicznych uznać należy więc za niezbędny element współczesnej szkoły już na poziomie zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej. Możliwości wykorzystania na tym etapie komputera są bardzo szerokie. Ten nowoczesny środek dydaktyczny może uzupełniać pracę nauczyciela i ucznia, ułatwiać ją i uczynić bardziej efektywną.

Literatura

- Kucharska C. (2005), *Nauczyciel nowych czasów* [w:] Z. Andrzejak, L. Kasprzak, K. Pająk (red.), *Polski system edukacji po reformie 1999 roku. Stan. Perspektywy. Zagrożenia*, Poznań-Warszawa.
- Lewicka-Mroczek E., Krajka J. (2011), *Kompetencja uczenia się i kompetencje informatyczne jako metakompetencje w procesie uczenia się języka obcego – o rozwijaniu kompetencji kluczowych dzieci*, „Poliglota” nr 1(13).
- Majkut-Czarnota B. (2003), *Kompetencje informatyczne nauczycieli klas I–III w reformowanej szkole* [w:] M.T. Michalewska (red.), *Kompetencje nauczycieli w reformowanej szkole*, Katowice.
- Ordon U. (2007), *Nauczyciel w przestrzeni edukacyjnej jednoczącej się Europy*, Częstochowa.
- Szempruch J. (2008), *O funkcjonowaniu zawodowym nauczyciela w zmieniającej się szkole* [w:] M. Błachnik-Gęsiarz, D. Kukła (red.), *Profil kompetentnego nauczyciela w europejskiej szkole*, Częstochowa.
- Szpotowicz M., *Kompetencje cząstkowe w rozwijaniu języka obcego u dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, <http://www.bc.codn.edu.pl> (1.08.2011).
- Walat W. (2015), *Reakcja uczniów, nauczycieli i rodziców na zjawisko cyberprzemocy*, „Edukacja – Technika – Informatyka” nr 4(14).
- Zacher L.W. (2014), *Perspektywy intelektualne w społeczeństwie cyfrowym* [w:] E. Sadowska, W. Sztumski (red.), *Problemy nowoczesnej edukacji*, Częstochowa 2014.